

V.O.B.o.W.

nr. 121
2025

P.B. 8800 Roeselare 1
BC 6675 P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: tijdschrift, jaargang 33,
afgiftekantoor Roeselare 1 – P409155
Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Blinde-Rodenbachstraat 19 D - 8800 Rumbeke (Roeselare)
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Suzanne DeCock, V.O.B.o.W. vzw

TENTOONSTELLING MIDWEST VAN KELTEN TOT DE PÉLICHY: EEN REIS DOOR HET VERLEDEN

(IZEGEM – HEILIG HART-KERK - 31-08-2024 – 29-09-2024)

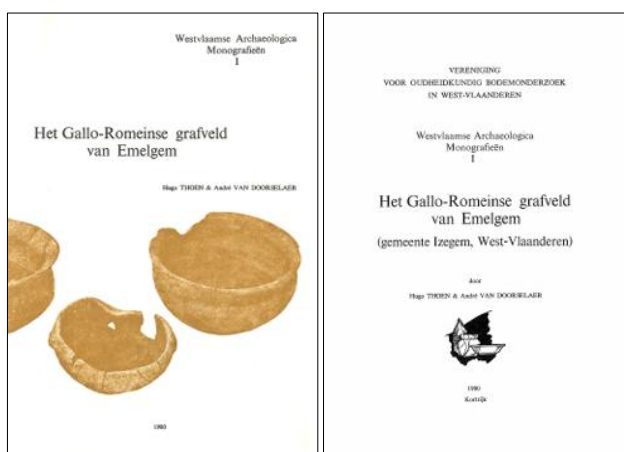
Willem Hantson & Suzanne DeCock

In 1980 verscheen de publicatie Het Gallo-Romeinse grafveld van Emelgem (gem. Izegem, West-Vlaanderen) van Hugo Thoen en André Van Doorselaer als eerste nummer van de nieuwe V.O.B.O.W.-reeks Westvlaamse Archaeologica – Monografieën. Het vormde een belangrijke bijdrage tot onze archeologische kennis van het grondgebied van de stad Izegem. Sindsdien zijn er talloze nieuwe opgravingen geweest, tijd dus voor een expo!

Emelgem - 1980

De studie van Emelgem kwam er op aandringen van Prof. S.J. De Laet, Universiteit Gent (p. 9):

“Het was geen verslag over V.O.B.O.W.-opgravingsactiviteiten doch het is wel gegroeid uit nauwkeurig onderzoek van oudsher ingezameld archeologisch materiaal van vroegere publikaties en vermeldingen. Een verzameling vaatwerk in het Gruuthuse-museum te Brugge inspireerde tot een andere visie over de vondsten te Emelgem. Waar traditioneel diverse voorwerpen werden toegeschreven aan een grafveld uit de Vóór-Romeinse IJzertijd, bleek bij nader onderzoek dat zij tot het Gallo-Romeinse vormgoed behoren.”

Figuur 1 - publicatie Emelgem.

(p.11): *“... het zijn vooral de tussen 1893 en 1899 ontdekte graven die steeds de belangstelling trokken ... Het betreft zowel krematiegraven als inhumaties. Charles Gillès de Pélichy, die de*

uitzandingen volgde en zekere graven kon onderzoeken, rapporteert een begraafplaats met Romeinse brandgraven, waarin later de “Franken” inhumatiegraven aanlegden. ... Om welke reden dan ook – het valt moeilijk uit te maken waarom – is er plots sprake van vóór-Romeinse graven... (in 1897 enkele krematies als Hallstatt-graven, in 1902 als vóór-Romeinse graven...en in 1903 cimetière mixte anté-romain, belgo-romain et franc) ...”

Figuur 3 - In 2024 keert uitzonderlijk het archeologische materiaal van het onderzoek van Baron Ch. Gillès de Pélichy terug naar Izegem in de Heilig Hartkerk, mede op initiatief van Willem Hantson (IOED RADAR).

(p. 61): “Het grafveld van Emelgem-Vijfwegen ... dient in het licht van deze studie als volgt worden gereviseerd:

1. Een datering in de IJzertijd is niet meer houdbaar... Het gaat hier om een Gallo-Romeinse grafveld, daterend van de 1e tot in de 3e eeuw na Chr.. Op dezelfde plaats werd later een nieuw grafveld aangelegd in de Merovingische tijd, bestaande uit inhumatiegraven. Deze zijn te plaatsen in de 7e eeuw.

2. Het karakter van de Gallo-Romeinse begraafplaats wijst op duidelijke lokale tradities én door het talrijk voorkomen van lokale aardewerktypes, die rechtstreeks teruggaan tot late ijzertijdvormen, én door de begrafenisritus van de brandrestengraven, zoals die meervoudig voorkomt in het Scheldebekken, misschien wel kenmerkend voor het Menapische gebied.

3. Wat de lokalisatie betreft, moet het Gallo-Romeinse grafveld van Emelgem – in tegenstelling tot vroegere opvattingen – gesitueerd worden onmiddellijk ten noordwesten van het kruispunt Vijfwegen, op de zandige opduiking gelegen langs de linkeroever van de Mandel.

Figuur 3 - H.Hartkerk, Izegem.

Izegem - 2024

Sindsdien heeft onze kennis dankzij nieuw archeologisch onderzoek voor nog veel bredere en uitgediepte inzichten gezorgd. Het werd de aanleiding voor de expo: ‘Van Kelten tot de Pélichy’.

Archeologie in Izegem: een introductie

Ondanks haar rijke geschiedenis was de archeologische kennis van Izegem lange tijd relatief beperkt. Er waren wel een aantal toevalsvondsten die ons een glimp gunden op de prehistorie, de Romeinse tijd dan wel de middeleeuwen. Eén van die vondsten is wijd en zijd bekend geraakt als het ‘Grafveld van Emelgem’. Eind 19e eeuw kwamen tijdens ontzandingswerken bij het gehucht **Vijfwegen** in Emelgem tientallen graven aan het licht. Die werden door pionier-archeoloog baron Charles Gillès de Pélichy aan de Romeinse en de Merovingische periode toegeschreven. De voorwerpen uit deze graven kwamen uiteindelijk in het Gruuthuse Museum in Brugge terecht, waar ze na jarenlange opstelling in de depots zijn beland.

Het is pas sinds 2011 dat er met de regelmaat van de klok archeologische onderzoeken plaatsvinden in Izegem en haar deelgemeenten Emelgem en Kachtem. Dit is het gevolg van het toepassen van de zogenaamde Malta-archeologie. Deze maakt het wettelijk verplicht om (grotere) terreinen archeologisch te laten waarden alvorens ze op de schop gaan voor nieuwe woonwijken, ambachtelijke zones of andere bouwwerkzaamheden. Men graaft daarbij eerst langwerpige proefsleuven tot op het archeologische niveau net onder de ploeglaag. Waar men archeologische vondsten en sporen –

veelal verkleuringen van de grond – aantreft, volgt uiteindelijk een archeologische opgraving.

Figuur 4 - Archeologisch proefsleuvenonderzoek aan de Egaalstraat in Kachtem (©IOED RADAR).

Het zijn grotendeels deze relatief recente onderzoeken die ons nieuwe inzichten hebben opgeleverd omtrent het ver(de)re verleden van Izegem. We nemen je graag mee op een reis doorheen de tijd.

Figuur 5 - Kolenbranderskuil aan de Hazelaarstraat op de Bosmolens in Izegem (©IOED RADAR).

IJzertijd in Izegem: een beboste Mandelvallei en de eerste Kelten

Rond de 5^e eeuw v.Chr. wordt in heel Vlaanderen een boost waargenomen in bewoning. De zogenaamde Kelten wonen in eenvoudige boerderijen, maar naast landbouw specialiseren ze zich ook in zouthandel en metaalproductie. Opkomende internationale handel zorgt voor de introductie van een opmerkelijke nieuwe aardewerkvorm uit de Marne-streek (Frankrijk): een sterk geknikte schaal of hoge voorraadpot. Iedereen wilde deze in huis hebben – de Tupperware-pot *avant la lettre* – waardoor ze

kenmerkend werd voor deze 5^e-eeuwse bloeiperiode.

Overall in Vlaanderen? Neen, in bepaalde streken – zoals de Mandelvallei – kwam bewoning niet van de grond. In deze bosrijke gebieden – zo leert de huidige stand van het onderzoek ons – werd hooguit vee gehouden en aan houtkap gedaan. Labo-onderzoek wijst op een sterk beboste Mandelvallei met els als voornaamste boomsoort in de beekdalen, naast oever- en moerasplanten. Verderop vond men o.a. eik, linde, beuk, taxus, hazelaar en berk. Aanwijzingen voor akkerbouw zijn er niet, wel voor begrazing op weilanden in de zomer.

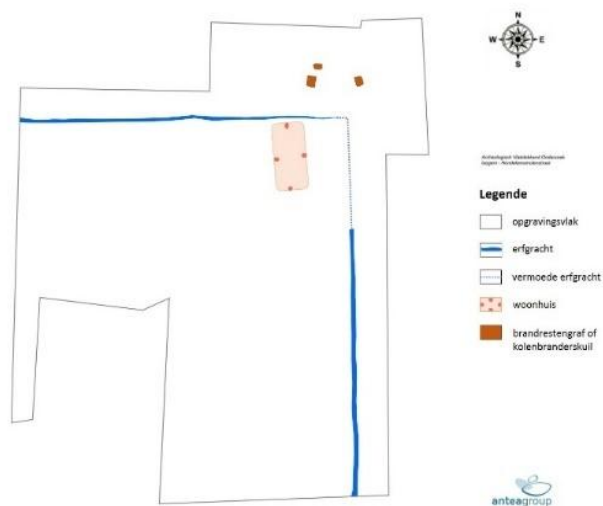
Figuur 6 - Handgevormde kookpot als urne in een brandrestengraf uit de ijzertijd aan 't Pandje in Izegem (©Monument nv).

Aan het einde van de ijzertijd (2^e-1^e eeuw v.Chr.) – net voor de komst van de Romeinen – neemt de exploitatie van dit bosrijke landschap toe. Uit die periode kennen we de eerste kolenbranderskuilen, gegraven om hout om te zetten in houtskool voor gebruik bij metaalbewerking en in het huishouden. Aan 't **Pandje** in Izegem zijn ook drie brandrestengraven uit de 2^e eeuw v.Chr. gevonden. Dit zijn begravingen van een gecremeerde overledene samen met de restanten van de brandstapel en een urne of pot als bijgift. Deze begravingen duiden op bewoning in de onmiddellijke omgeving.

Romeinen in Izegem: Gallo-Romeinse boerenerven en hun dodenakkers

De ontginning van het landschap gaat in stijgende lijn vanaf de Romeinse periode (1^e-3^e eeuw n.Chr.). Zo zien we ondermeer langs de **Egaalstraat (Kachtem)** en de **Hazelaarstraat**

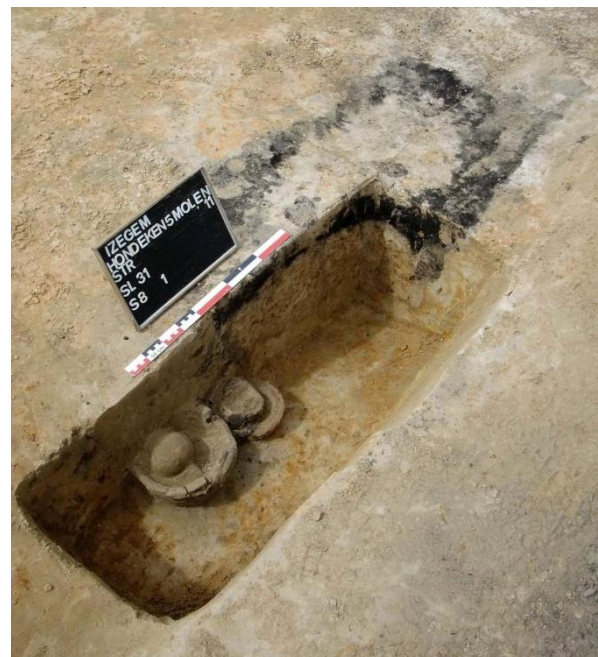
(De Mol) meerdere kolenbranderskuilen opduiken. Er wordt nu ook bos – het zogenaamde kolenwoud – gekapt om plaats te maken voor landbouw. Hier horen woonerven bij van Gallo-Romeinse boeren. Doorgaans bestaan die uit een houten woonhuis en enkele houten bijgebouwen voor opslag van gewassen en stalling van vee. Tegenwoordig vinden we daar enkel de funderingskuilen van terug, als verkleuringen in de bodem volgens een specifiek patroon. Zo'n erf werd omgeven door een gracht ter afbakening en was meestal ook voorzien van een waterput en een poel om in water te voorzien voor mens en dier. Dergelijke Gallo-Romeinse erven werden ondermeer onderzocht aan de **Hondekensmolenstraat (Izegem)** en de **Blekerijstraat (Bosmolens)**.

Figuur 7 - Gallo-Romeins erf aan de Hondekensmolenstraat in Izegem: mens en dier leefden binnen de erfgracht, houtskoolproductie en/of begraving gebeurden erbuiten (© AnteaGroup).

Net buiten de grachten van zo'n woonerf werden doorgaans de overleden inwoners begraven op een klein grafveldje, zoals in de **Hondekensmolenstraat (Izegem)**, de **Egaalstraat (Kachtem)** en de **Hazelaarstraat (De Mol)**. Het ging hier om brandrestengraven, waarbij men de resten van de brandstapel in een rechthoekige kuil deponeerden. Typisch voor de Romeinse tijd zijn bijgaven die werden meegegeven met de overledene: een kookpot, bord, amfoortje en/of een beker. Het idee was dat de overledene op die manier kon voortleven in het hiernamaals. Ook persoonlijke bezittingen zoals een *fibula* of mantelspeld vinden we wel eens terug in zo'n graf. Het Gallo-Romeins grafveld van Emelgem telde enkele tientallen

graven, mogelijk als onderdeel van een iets grotere woonkern.

Figuur 8 - Gallo-Romeins brandrestengraf in vlak en coupe aan de Hondekensmolenstraat in Izegem (©GATE).

Vroege middeleeuwen in Izegem: Merovingische krijgers en Karolingische boeren

Baron de Pélichy vond eind 19de eeuw in Emelgem niet enkel een Gallo-Romeins grafveld, maar ook een heus Merovingisch grafveld met enkele tientallen graven. Het ging hier om inhumaties, waarbij overledenen naar christelijke

traditie op hun geheel werden begraven, dit in tegenstelling tot de crematies uit de Romeinse periode. Het skelet is meestal volledig vergaan, maar de uitrusting waarin men begraven werd, toont exact hoe men lag en vooral ook ... wie er lag.

Fig. 9 – Halsnoeren.

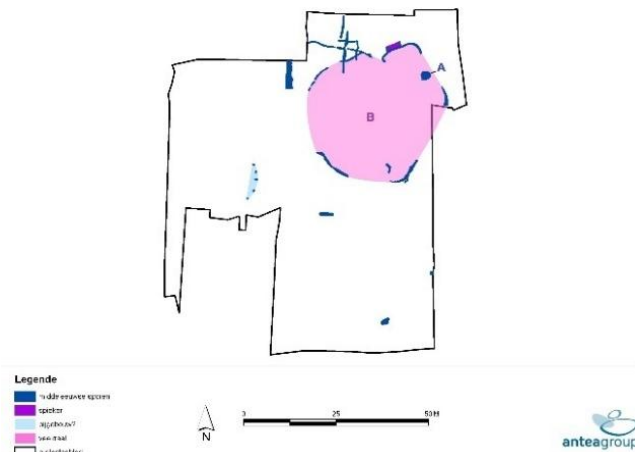
In vrouwengraven vond men halssnoeren van barnsteen, gekleurde glaspasta en bergkristal. Mannelijke graven waren dan weer voorzien van ijzeren lanspunten, messen, schildknoppen en *scramasaxen* of kortzwaarden. Typerend voor de Merovingische periode (ca. 500 - 750) zijn de prachtig versierde gordelgespen voorzien van gouden en/of zilveren inlegwerk in complexe geometrische patronen.

Figuur 10 - Typische versierde gordelgesp zoals die in Merovingische graven gevonden wordt (© RAAKVLAKE).

De bewoning die bij dit grafveld hoorde, is nooit gevonden of herkend. Aan de **Hondekensmolenstraat (Izegem)** werden wel restanten van activiteiten uit de Karolingische periode (ca. 750 - 1000) gevonden. Een houten waterput was in de 9^e en 10^e eeuw in gebruik, vermoedelijk als deel van een boerenerf. Daarvan vonden archeologen mogelijk een deel van een houten gebouw. Na opgave van de waterput werd het een poel waarop een

cirkelvormige greppel (Ø ca. 37m) aansloot. Vermoedelijk bakende deze een veekraal af, waarin het vee – bvb. voor de nacht – bijeengedreven kon worden. Vanaf de volle middeleeuwen (1000 - 1250) ontstaan stilaan de dorpskernen van Izegem (Isinchehem 1066), Kachtem (Cackingenheim 1116) en Emelgem (Imelghem 1216). Vanaf dan begint hun geschreven geschiedenis.

Figuur 11 - Middeleeuwse sporen aan de Hondekensmolenstraat, waaronder een waterput (A) en een veekraal (B) (© AnteaGroup).

De archeologische tentoonstelling maakte deel uit van een ruimere tentoonstelling rond de Izegemse invulling van de acht Erfgoedlijnen die door erfgoedcel TERF voor de Midwest-regio zijn uitgewerkt. Meer info over de erfgoedlijnen vind je hier :

<https://www.midwest.be/erfgoedlijnen>.

Figuur 12 - Interieur H.Hartkerk, Izegem.

Bibliografie

- Apers T., Pepermans J. & Dierckx L. 2018: *Nota Izegem 't Pandje (prov. West-Vlaanderen). Verslag van resultaten proefsleuvenonderzoek*, Monument nv, Ingelmunster.
- Demoen D. & Schellens S. 2016: *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem. Izegem - Blekerijstraat*, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 254, Gent.
- Pepermans J., Apers T. (red.) & Vanhoutte C. (red.) 2018: *Archeologische opgraving Izegem 't Pandje (prov. West-Vlaanderen). Eindverslag*, Monument nv, Ingelmunster.
- Polfliet B. 2023: *Vageweenbos (Izegem, West-Vlaanderen). Eindverslag*, Ruben Willaert nv, Brugge.
- Thoen H. & Van Doorselaer A. 1980: *Het Gallo-Romeins grafveld van Emelgem (gemeente Izegem, West-Vlaanderen)*, West-Vlaamse Archaeologica Monografieën I, Kortrijk.
- Vandorpe L., Van Couwenberghe B. & Ryssaert C. 2011: *Maiorum consuetudini deditus. Transformaties en ontwikkeling van een rurale gemeenschap in de Mandelvallei: Gallo-Romeins en middeleeuws tijdsvak ter hoogte van de Hondekensmolenstraat in Izegem*, Antea archeologie rapporten, Antwerpen.
- Wuyts F. & Teetaert D. 2011: *Archeologisch proefsleuvenonderzoek Izegem - Hondekensmolenstraat*, Antea archeologie rapporten, Antwerpen.
- Wuyts F. & Reniere S. 2013: *Izegem-Hazelaarstraat. Rapportage archeologisch proefsleuvenonderzoek*, Rapport 51, GATE bvba, Gent.

Figuur 13 - Satellietfoto van het archeologisch proefsleuvenonderzoek aan de Hondekensmolenstraat in Izegem (© ViaMichelin 2011).